

4.3 Pod dohledem StB

Biskup Josef Hlouch mohl dál vykonávat svou činnost a mohl i opouštět rezidenci, ale jen omezeně a pod dohledem. Kontrolována byla také jeho kázání a jejich opisy byly posílány na KAV NF. Například 4. září 1949 sloužil bohoslužbu u sv. Vojtěcha ve Čtyřech Dvorech a následně v českobudějovické katedrále. Kázání bylo zaměřeno na rodiče a výuku náboženství: *Při dnešních poměrech záleží především na Vás, moji drazí rodičové, jak povedete Vaše děti k náboženství, které se v nynější době řadí mezi poslední i v tiskárně. Ve škole se učí víc věcí světských, je vydáváno mnoho všelijakých brožur, já ani nevím, jak se všechny jmenují. Což jsme, drazí rodičové, nezažili dost příkoří v obou válkách, v době utrpení, hledal se Bůh hmatatelněji? ... Rodiče musí dbát, aby se dítě drželo té střední cesty křesťanské, a nedbali toho, že známka z náboženství je až poslední.*¹⁴²

V neděli 18. září se biskup Hlouch zúčastnil tradiční poutě v Římově a při té příležitosti po dohodě s místním farářem P. Gabrielem zakázal jakékoliv politické projevy mezi bohoslužbami. Nakonec povolil pouze jeden, a to po skončení všech bohoslužeb. Na závěr poslední bohoslužby však poutníkům požehnal a poslal je domů. Chtěl tak zabránit politickému zneužití církevních poutí pro šíření komunistické propagandy. V hlášeních pro církevního tajemníka KNV najdeme stížnost na chování biskupa: *Tohoto ujednání zneužil a udělal tak určitě proto, aby se nemohl nikdo politického projevu zúčastniti.*¹⁴³

Říjen 1949 přinesl další tragický zásah do života církve. Dne 14. října byly vydány proticírkevní zákony. Byl zřízen Státní úřad pro věci církevní s pravomocemi ministerstva a přijat zákon o hospodářském zabezpečení církví státem. Katolické církvi byl ukraden a zkonfiskován veškerý majetek, kněží byli nuceni složit slib věrnosti státu a začali býti státem vypláceni jako státní zaměstnanci. Stát si tak církvev fakticky podřídil. Církevní tajemníci měli zajistit *hladký průběh slibů věrnosti* a také to, aby kněží bez problémů převzali k 1. listopadu 1949 svou první výplatu. Historik Zdeněk Demel v disertační práci o omezování církevního života v českobudějovické diecézi uvádí, že například rada Obvodního národního výboru (ONV) v Třeboni rozhodla,

142 NA, fond SÚC, karton 195 – konzistoř České Budějovice, opis kázání biskupa Hloucha ze dne 7. září 1949 pro KAV NF.

143 NA, fond SÚC, karton 195 – konzistoř České Budějovice, hlášení pro církevního tajemníka KNV z týdne 16.–22. září 1949.

že duchovní za svůj první plat veřejně poděkují, a to prostřednictvím tisku a rozhlasu.¹⁴⁴ Církevní zákony zajistily státu nad církví úplnou kontrolu. Státní orgány nyní rozhodovaly, kdo dostane státní souhlas k výkonu duchovenské služby, kdo bude kapitulním vikářem či děkanem. Při porušení některého nařízení mohl být proti dotyčnému použit zákon č. 218/ 1949 Sb., kdy mohl být postižen pokutou až do 100 tisíc Kč nebo odnětím svobody do šesti měsíců.

Biskup Hlouch inicioval společně se svým kancléřem Karlem Tomšů¹⁴⁵ protestní podpisovou akci proti zákonu o hmotném zajištění církví. Řada kněží dokument okamžitě podepsala. Mimo jiné zde bylo uvedeno: *Zákon je nanejvýš asociální a nespravedlivý, protože je nutno jej za všech okolností odmítnout...*¹⁴⁶

S šířením tiskovin a pastýřských listů biskupovi pomáhal vedle kancléře i jeho sekretář Stanislav Brabec. Z příkazu biskupa Hloucha byly ukryty též některé vzácnosti, například Závišův kříž. Také zařídil, aby se na konzistoř kromě nevyhnutelných úředních záležitostí nikdo z diecézních kněží neobracel. Zmocněnec si ve svých hlášeních stěžoval, že týdenní pošta klesla z průměrných 40 jednacích čísel na polovinu. Biskupovi v těchto aktivitách tajně pomáhali šofér Antonín Běhavka, domovník František Bárta a dvě hospodyně, Albína Hušková (řeholním jménem Blanká) a Aloisie Hauserová (Fidelis).

Zmocněnec Nožička podal ve své zprávě SÚC následující charakteristiku: *Kancléř Tomšů je mladý, pružný člověk, otevřená hlava. Kancelářské práce vykonává nedbale, je nepořádník. Je pravá ruka biskupa a organizátor spojovací sítě. Řekl mi biskup nedávno, že církevní život mu v diecézi nevážne, že je spokojen, neboť udělil vikářům příslušné fakulty, tak jsem přesvědčen, že valná část opatření může být připísána kancléři. Užívá osobního vozu, který je psán na konzistoř. S tímto se také nějak vypořádám a po dohodě s bezpečnostním referentem mu vůz podržíme mimo provoz. P. Brabce lze označit jako reakčního, klerikálního fanatika. Byl mu zastaven plat. Šofér Běhavka je náležitě spolehlivý a oddaný biskupovi, byl mu doporučený nejreakčnějším vikářem z Kamenného Újezda Vavruškou, dosud ve službě, ježto je zaměstnancem ordinariátu. I domovník Bárta, řečený Bajlus, je oddaný biskupovi.*¹⁴⁷

144 DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. 1 vyd. Brno: CDK, 2008, s. 51.

145 P. Karel Tomšů (* 30. července 1911 – † 25. ledna 1982), vysvěcen 21. června 1936, působil ve Veselí nad Lužnicí a v Týně nad Vltavou, od 1. září 1938 jmenován kancelistou a ceremoniářem na biskupství, od 1. října 1940 sekretářem konzistoře, od 1. září 1948 kancléřem. Vězněn, byl mu odebrán státní souhlas k výkonu duchovního, pracoval jako pomocný dělník na silnicích. Dne 1. ledna 1952 jmenován administrátorem do Dolního Bukovska, později byl v Neustupově (15. září 1960), od 1. října 1968 v Bechyni. Tragicky zemřel při autonehodě.

146 ABS, fond H./MV, H-373, operace Tajná diecéze, s. 445, výpověď P. Říhy ze dne 28. dubna 1953.

147 NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva zmocněnce Josefa Nožičky ze dne 8. srpna 1949.

Státní úřady se rozhodly nekompromisně zarazit veškeré ilegální aktivity českobudějovického biskupa a v polovině října byli P. Karel Tomšů s P. Stanislavem Brabcem zatčeni. Společně byli dne 31. ledna 1951 Státním soudem v Praze odsouzeni za velezradu.¹⁴⁸ Josef Hlouch tak přišel o své dva nejvěrnější pomocníky. Brzy nato mu byl *schválen* jako nový sekretář P. Vladimír Vlček,¹⁴⁹ který dosud působil v Českém Krumlově. Bylo mu však zakázáno bydlet na konzistoři. Později vzpomínal: *Působil jsem tehdy v Českém Krumlově. Přišel mi dopis, že se mám dostavit na biskupství. Vůbec jsem netušil, co mne čeká. Tam jsem se setkal s biskupem Hlouchem a společně jsme se pomodlili v kapli. Stal jsem se jeho novým sekretářem, ale zakázali mi na biskupství bydlet. Musel jsem každý den dojždět.*¹⁵⁰

Generální vikář Cais se tehdy obával, že si příslušníci Bezpečnosti přijdou i pro samotného biskupa. V protokolu o výslechu P. Říhy najdeme rovněž zajímavou vzpomínku na tyto události: *V polovině října 1949, po zatčení kancléře českobudějovického biskupství Karla Tomšů a sekretáře biskupa Stanislava Brabce, odjel jsem na výzvu generálního vikáře Caise na motocyklu naproti biskupovi Hlouchovi, který se vracel z biřmování z Domažlic. Vyřídil jsem mu vzkaz Caise, že předpokládá po návratu do Českých Budějovic jeho zatčení, a proto aby se nechal ve strakonické nemocnici lékařsky prohlédnout, aby tak měl při sobě potřebné léky.*¹⁵¹

Biskupové se rozhodli na zákony rychle zareagovat. Většina z nich byla však již pod dohledem zmocněnců a StB. Olomoucký arcibiskup Matocha oficiálně požádal předsednictvo ÚV KSČ o povolení svolat biskupskou konferenci. Internovaný pražský arcibiskup Beran to později kritizoval. Komunisté svolili a 21. října se biskupové sešli v Praze. Kromě Berana se konference nezúčastnil slovenský biskup Vojtáššák. Biskupové zde přijali dva dokumenty. V petici vládě poukázali na protiústavní a proticírkevní charakter církevních zákonů a požadovali jejich revizi. Druhým dokumentem byl dopis biskupů kněžím. V něm vybídli všechny duchovní k přijetí od státu stanoveného platu s podmínkou, že ordinářům vydají prohlášení, že *přijetím platu neberou na sebe žádných závazků, které by byly v rozporu s kněžským svědomím a církevními zákony. Co se týká slibu věrnosti republice, udělili kněžím ve stručnosti tento pokyn: Podle vládního nařízení Vám bude předložen slib věrnosti republice... Slib máte učinit před Bohem, z toho zcela nutně vyplývá, že nám*

148 Mons. P. Karel Tomšů byl odsouzen ke třem letům a P. Stanislav Brabec k deseti letům odnětí svobody.

149 P. Vladimír Vlček (* 28. března 1924), kněz na odpočinku v Ševětíně, od 1. února 2000 čestný kanovník Katedrální kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích.

150 KOLOUCH, František. *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 93.

151 ABS, fond H./MV, H-373, operace Tajná diecéze, s. 445, výpověď P. Říhy ze dne 28. dubna 1953.

*káže správné svědomí připojiti k slibu dodatek: „pokud to není v rozporu s Božskými a církevními zákony a přirozenými právy člověka“.*¹⁵²

Na závěr listu pak biskupové vyzvali všechny kněze k jednotě, vytrvalosti a odvaze. Vláda odkázala biskupy na jednání se Státním úřadem pro věci církevní a k dialogu mezi ní a biskupským sborem již nedošlo.

Dne 21. listopadu byl přidělen SÚC na českobudějovické biskupství nový vládní zmocněnec, tajemník Jednotného národního výboru (JNV) JUDr. Jaroslav Brandejs, člen KSČ od 30. července 1945. Josef Nožička byl odvolán na vlastní žádost. Pravděpodobně ji podal dle *pokynu shora*, jelikož byl za svou činnost na konzistoři kritizován, především za špatné vedení účetnictví. Dne 28. listopadu se Brandejs představil biskupu Josefu Hlouchovi. Jak vyznívá z jeho zpráv SÚC, nasadil proti biskupovi ostřejší postup než jeho předchůdce. Přivedl si s sebou *nové pracovní síly*, konceptního úředníka Josefa Kalu a účetního Karla Kubovce (oba byli uvolněni ze služeb JNV). Dále nařídil, že 72letý generální vikář Jan Cais bude úřadovat přímo pod dohledem na konzistoři. Ten ho zároveň jménem biskupa požádal, aby pošta adresovaná ordinariátu byla nerozlepená, protože jde o věci svědomí, o věci ryze náboženské. Brandejs se poradil s příslušníky StB a ti mu přisvědčili, že poštou nechodí nic *závadného*. Přesto v této záležitosti požádal SÚC o pokyn. Ve své první zprávě SÚC také uvádí: *Biskup sám v rozhovoru se mnou prohlásil, že lidé si stejně všeobecně myslí, že pošta je policií kontrolována. Kdybych však veřejně prohlásil, že budu kontrolovat dopisy pro ordinariát, je skoro jisté, že biskup odejme povolení generálnímu vikáři, aby pracoval na konzistoři, což by zejména ze začátku nebylo vhodné a ztížilo by to velmi jakoukoliv možnost přimět duchovní, aby pracovali na konzistoři.*¹⁵³

Biskup Hlouch požádal nového zmocněnce o intervenci za propuštění zatčeného Karla Tomšů. Marně. JUDr. Brandejs to rezolutně odmítl s tím, že se jedná o člověka, ke kterému nemá důvěru, aby byl úředníkem na konzistoři. Naopak, novým zmocněncem byl biskupovi *odebrán* i další důležitý blízký člověk, správce budovy František Bárta. Šlo o příbuzného bývalého českobudějovického biskupa Šimona Bárty, který byl Josefu Hlouchovi naprosto oddán a byl důležitou spojkou mezi ním a duchovními i civilními osobami v Českých Budějovicích. StB ho sledovala a zjistila, že v klášteře petrinů v Žižkově ulici v Českých Budějovicích pravidelně vyzvedává poštu a zprávy pro biskupa. Zároveň Bárta informoval věřící v Budějovicích o průběhu internace biskupa a o poměrech na konzistoři. Brandejs prohlásil, že je to civilní osoba, která nemůže mít přístup do kanceláří biskupství.

152 BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 273–274.

153 NA, fond SÚC, karton 196, zpráva zmocněnce JUDr. Brandeje z 3. prosince 1949.